

Convorbiri**C**orespondență**P**ortrete

MONICA PILLAT (n. 8. X. 1947, București), fiica lui Dinu și a Cornelinei Pillat, a absolvit Facultatea de Limbi Germanice, Secția engleză-română, în 1970. În 1973 s-a căsătorit cu Nicolae Săulescu, cercetător agronom. S-a specializat în cultura britanică și americană; a ținut seminarii și cursuri la Catedra de limbi străine a Institutului Pedagogic și apoi la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Limbi Străine, Universitatea din București (1970–2005). A publicat volume de poezie: *Corăbii*, 1970; *Imaginația ecoului*, 1981; *Pluralul ca o veghe*, 1989; *Sentințe suspendate*, 1998; *Dorul de rai*, 2005; cărți de proză: *Cei 13 și Misterul*, 1968; *Corabia timpului*, 1976; *Drumul spre Emaus*, 2002; *Povești din lumea jumătăților de zâmbet*, 2004; critică literară: *Modernitatea nuvelei fantastice a lui E.A. Poe* (teză de doctorat), 1983; *Ieșirea din contur*, 1985; *Cultura ca interior*, 2001; *Redemption through Art*, 2003. A tradus în românește din Elena Văcărescu, Iulia Hasdeu, Rose Tremain, Margaret Drabble și Virginia Woolf.

A îngrijit edițiile: Dinu Pillat, *Tinerețe ciudată*, ed. a II-a (incluzând *Jurnalul unui adolescent și Moartea cotidiană*), Ed. Minerva, București, 1984; Radu Șerban, *Înmiresmatele prăpăstii*, Ed. Paralela 45, București, 2005; în colaborare cu Doina Uricariu: Maria Pillat-Brateș, *Pictură și reverie/Painting and Reverie*, album, Ed. Universalia, București, 2006; Pia Pillat Edwards, *Zbor spre libertate*, Ed. Vremea, București, ed. I, 2006, ed. a II-a, 2007; Dinu și Nelli Pillat, *Biruința unei iubiri*, Ed. Humanitas, București, 2008; Pia Pillat, *Sufletul nu cunoaște distanțele*, Ed. Humanitas, București, 2009.

LILY TEODOREANU, pe numele de scriitoare Ștefana Velisar Teodoreanu (17. X. 1897, Remiremont, Franța – 30. V. 1995, București), fiica lui Ștefan Lupașcu și a Mariei (n. Mazurier), a frecventat Școala Centrală de Fete din București. În 1920 s-a căsătorit cu scriitorul Ionel Teodoreanu, cu care a avut doi fii gemeni, Ștefan și Oswald. A debutat în 1929 cu poeme și schițe în periodicul *Bilete de papagal*; primul ei roman, *Calendar vechi*, Ed. Cartea Românească, București, 1939, a fost premiat de Asociația Intelectualilor Români. Au urmat cărțile: *Viața cea de toate zilele*, 1940 (reeditată de Editura pentru Literatură în 1969); *Cloșca cu pui*, Ed. Cartea Românească, București, 1943; *Acasă*, Ed. Cartea Românească, București, 1947 (reeditată de Ed. Minerva în 1972); *Căminul*, Ed. Eminescu, București, 1971; *Ursitul*, Ed. Minerva, București, 1970 (reeditată în 1979). Ca poetă, s-a impus cu ciclul de poeme *Șapte într-un asfințit*, Ed. Minerva, București, 1981 (reeditată în 1993). A tradus din Lev Tolstoi, I.S. Turgheniev, I.A. Goncearov, F.M. Dostoievski, M. Gorki, I.A. Bunin, L. Andreev, Sigrid Undset, L. Sepúlveda etc.

PIA PILLAT EDWARDS (n. 1916) este mătușa paternă a Monicăi Pillat. Și ea, și Monica, deși din generații diferite, au fost bune prietene cu Lily Teodoreanu. (Vezi mai multe date biografice la p. 27.)

Minunea timpului trăit

Din corespondența
Monicăi Pillat
și a lui Lily Teodoreanu
cu **PIA PILLAT**

Cu o prefață de
Horia-Roman Patapievici

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecție coordonată de Oana Bârna

Coperta: Andrei Gamaș
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Emilia Ionașcu

Tipărit la „Monitorul Oficial” R.A.

© HUMANITAS, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PILLAT, MONICA

**Minunea timpului trăit: din corespondența Monicăi Pillat
și a lui Lily Teodoreanu cu Pia Pillat** / Monica Pillat, Lily Teodoreanu;
pref.: H.-R. Patapievici. – București: Humanitas, 2010
ISBN 978-973-50-2600-4

I. Teodoreanu, Lily
II. Patapievici, Horia-Roman (pref.)
821.135.1-6

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Suflete frumoase în vremi de dezastru. Bunătatea și salvarea

Prefață de Horia-Roman Patapievici

„Ții minte cuvintele lui Iisus către apostoli – că Împărăția Cerurilor este aici, pe pământ?”

(Monica Pillat, 25 octombrie 1992)

„Ce rău mai mare decât moartea ți s-ar putea întâmpla?”

(Dinu Pillat)

Cartea pe care o aveți în mâini este făcută din scrisori, are două autoare și o țintă a scrisorilor comună. Autoarele sunt Monica Pillat (căsătorită Săulescu), fiica lui Dinu și a lui Nelli Pillat, și Lily Teodoreanu (născută Lupașcu, nume de scriitoare Ștefana Velisar), iar ținta comună este Pia Pillat Edwards. Pia este mătușa Monicăi, sora lui Dinu, cumnata lui Nelli și prietena lui Lily. În 1946, Ionel și Lily Teodoreanu au ascuns-o pe Pia când aceasta și soțul ei de atunci, Mihai Fărcășanu, erau vânați de guvernul „de largă concentrație democratică” dr. Petru Groza. Câțiva ani mai înainte, în 1944, Ionel și Lily fuseseră nașii de căsătorie ai lui Nelli și Dinu (aleși de Dinu, care vedea în Lily și Ionel cuplul ideal). Un univers de rude, de oameni înrudiți și de prieteni. Monica este cumva fiica și moștenitoarea tuturor și, ca martor și supraviețuitor, este editoarea volumului.

În introducere („Câteva lămuriri”), Monica Pillat fixează ca subiect al volumului portretul făcut Piei de cele două epistolieri. Scrisorile Monicăi, care încep în 1957, când avea 10 ani (iar Pia 41), și merg până în 1997 (când Pia avea aproape 81),

ar fi trebuit să o evoce pe Pia „din unghiul devenirii, al minții în formare care descoperă febril prezentul și tatonează cu emoție viitorul”. Scrisorile lui Lily, care încep în 1965 (când Lily avea 68, iar Pia 49) și merg până în 1977* (când Lily avea 80, iar Pia, 61)¹, ar fi trebuit să o evoce pe Pia „din perspectiva trecutului care dă savoare și substanță prezentului”.

Volumul face să se audă, *direct*, patru voci: a Monicăi scriindu-i Piei; a lui Lily scriindu-i Piei, iar uneori și Monicăi sau lui Nelli; a lui Nelli evocând-o, după moarte, pe Lily; în fine, a Monicăi scriind cuvântul lămuritor al ediției. Dar, *indirect*, toate scrisorile cuprinse în acest volum mai fac să se audă o voce: vocea mută, însă atât de *clar* audibilă, a Piei – este singura voce care nu rostește în cuprinsul volumului nici un cuvânt și care, cu toate acestea, îi animă cu o uimitoare putere de însuflețire toată alcătuirea. Vocea mută a Piei învăluie ca o scoică vocile celor două epistoliere; acestea, vorbind despre ea, îi dezvăluie cu fiecare cuvânt rostit prezența invizibilă, precum rumoarea scoicii vuietul omniprezent al mării aflate la mii de leghe depărtare.

Vocea Piei

Pia e focarul unei preocupări epistolare intense, a cărei motivație afectivă este, din partea tuturor celor ce au cunoscut-o, un sentiment complex, în care iubirea se împletește strâns cu fascinația. Nu numai Monica e fascinată și îndrăgostită de Pia, ci și Lily. Monica e cu 31 de ani mai tânără, Lily cu 19 ani mai în vârstă. Monica îi e rudă apropiată, Lily îi e doar prietenă. Personalitatea magnetică a Piei, enormele ei daruri sufletești

* Grupul de scrisori ale lui Lily Teodoreanu către Pia, din 1967–1977, a fost completat cu o carte poștală din 1982, adresată de aceeași lui Nelli. (*N.ed.*)

1. Lily Teodoreanu a murit în 1995, la aproape 98 de ani.

și intelectuale, frumusețea ei carismatică, toate acestea se desprind cu forță din paginile scrisorilor, cu o evidență care este a fenomenelor naturale. Subiectul veritabil al acestor scrisori îndrăgostite este Pia. Multe se perindă prin paginile lor. Dar, fie că e vorba de cunoscuți, de întâmplări, de gânduri, de sentimente, de frumusețile naturii, de neazuri, de amintiri, fie de orice altceva, înaintea tuturor lucrurilor este raportarea la Pia. Rareori se formează, într-o familie ori în afara ei, condițiile unei asemenea unanimități. Toate personajele și întâmplările acestui univers, prezente ori absente, pomenite ori ne(mai)pomenite, se întâlnesc ori se petrec sub semnul fascinației față de Pia.

Prin volumele de corespondență pe care le-a alcătuit și editat până acum, Monica Pillat i-a închinat acestei figuri excepționale un triptic. Dacă în volumul *Biruința unei iubiri* (2008) Pia era o prezență îndepărtată și oblică, presimțită mereu, dar intrată în scenă, cu vocea ei, numai în momentele tragice, abia în volumul *Sufletul nu cunoaște distanțele* (2009) vocea Piei începe să se audă cursiv, de sine stătătoare. Cine a citit *Sufletul nu cunoaște distanțele* a înțeles fascinația acestui suflet și i-a priceput carisma. În același timp, i-a interiorizat seducția. Vocea *personală* a Piei este una dintre cele mai frumoase voci din literatura română. Prin volumul *Minunea timpului trăit*, pe care îl țineti acum în mână, portretul Piei este întregit cu o parte esențială a ființei sale, care, în mod misterios, nu e deplin exprimată de vocea ei proprie, ci are nevoie, pentru a fi întreagă, și de iubirea altora. Pia este construită aici ca discursul îndrăgostit al unei absențe pe care *numai* iubirea o face prezentă.

Din punctul de vedere al ființei Piei, cele trei volume formează o trilogie. În primul volum al trilogiei, Pia era prezența unei presimțiri; în cel de-al doilea, era prezența unei voci; în cel de-acum este prezența unei răsfrângerii în suflete diferite. Pia, aluzie; Pia, realitate; Pia, receptare. Mereu Pia a fost îndepărtată.

Câteva lămuriri

Personalitatea Piei Pillat Edwards, sora tatei și mătușa mea, m-a fascinat din copilărie. Încă înainte de a o cunoaște în carne și oase, o iubeam din povestirile părinților mei, care, atunci când îmi vorbeau despre ea, se cufundau în visare. Ea, care izbutise să evadeze în Occident¹ după război, era oaza lor de libertate, largul sufletesc unde își găseau refugiul din existența apăsătoare a cenușiiului comunist. Am crescut sub ochii ei de fetiță, de adolescentă și de femeie foarte tânără, care mă priveau din fotografiile frumos înrămate de bunica mea. Curând după ce am învățat la școală literele, am început să-i scriu, și Pia mi-a răspuns vibrant, de parcă m-ar fi știut dintotdeauna. S-au strâns astfel, de-a lungul anilor, multe pagini, pe care și ea, și eu le-am păstrat cu sentimentul că viețile noastre nu s-au depănat în zadar, că dragostea care ne-a ținut împreună, în ciuda distanțelor și a timpului, a dat destinului fiecăreia dintre noi un rost adânc și o menire.

Pentru mine, ca de altfel pentru întreaga familie, primirea unei scrisori de la Pia era o sărbătoare. Ne aplecam asupra caligrafiei mărunte care se desfăcea în cârduri de rândunele pe foile subțiri

1. În toamna anului 1946, Pia și soțul ei, Mihai Fărcășanu (șeful Tineretului Liberal, amenințat cu moartea de comuniști), evadaseră din țară, ajungând mai întâi în Italia, iar apoi în SUA, unde au lucrat până în anii '50 la postul de radio Vocea Americii. În 1955, Pia s-a întors în Europa, a divorțat de Mihai Fărcășanu și s-a căsătorit cu medicul englez Antony Edwards, stabilindu-se în Anglia. [Toate notele de subsol aparțin Monicăi Pillat.]

de hârtie și ne bucuram de toate cuvintele venite de departe, aducându-ne lumina și căldura ființei ei. Pia ne scria într-un fel special, mulându-și sufletul pe temperamentul și personalitatea fiecăruia, căci, după cum mărturisea, înainte de a intra în legătură cu noi pe cale epistolară, avea nevoie de un răgaz de reculegere. În acel calm, ea capta stările noastre de spirit și ne răspundea pe aceeași lungime de undă. Se putea dedubla, și comunicarea cu noi se făcea la un nivel care presupunea, de ambele părți, o transfigurare. Așa se explică tonul exaltat al scrisorilor noastre, frenezia cu care ne destăinuiam experiențele și revelațiile, incandescența trăirilor sublimite.

Corespondența cu Pia a devenit cu timpul un demers spiritual, o ieșire din tiparele contingentului, având ca țință aflarea unei esențe în care să ne putem regăsi, dincolo de orice constrângere. Taina acestei neobișnuite deschideri și-a avut originea în faptul că Pia era o ascultătoare de geniu, cu o putere de dăruire și de înțelegere nelimitată. Noblețea ei sufletească, umanitatea adâncă și exigența de sine mi-au impus un nivel de receptivitate pe măsură, provocându-mă continuu la introspecție și auto-depășire. În același timp, marele ei talent literar mi-a inspirat modul de exprimare, decantându-mi gândurile și rafinându-mi interpretările. Pe parcursul celor 40 de ani epistolari, ea mi-a fost călăuză, catalizator și ecou, orientându-mi pașii minții spre o cunoaștere profund altruistă a lumii.

O mare prietenă a mea, moștenită din familie, a fost Lily Teodoreanu, pe numele de scriitoare Ștefana Velisar. Afecțiunea profundă care-i legase pe Lily și pe Ionel Teodoreanu de Ion și de Maria Pillat se răsfârșise și asupra copiilor acestora, Pia și Dinu. Tatăl meu avea pentru Ionel Teodoreanu o dragoste filială, iar acesta îi îndrumase cald pașii pe cărarea scrisului¹.

1. Ionel Teodoreanu a prefăcut primul roman al lui Dinu Pillat, *Tinerețe ciudată*.

Pe de altă parte, în neagra restriște a anului 1946, când Mihai Fărcășanu se ascundea de prigoana comuniștilor care-i cereau moartea, Lily i-a oferit Piei refugiu în casa Teodorenilor.

Din cea mai fragedă copilărie, mergeam la Lily împreună cu bunica mea, Maria Pillat, și o ascultam depănând amintiri din tinerețe. Povestea cu atâta farmec și visare, încât aș fi ascultat-o zi și noapte fără să simt vreo istovire. Încă de la început, de când m-a învăluit în aura iubirii ei, Lily mi-a dat să înțeleg că evocările acelea aveau menirea să-i readucă la viață pe cei dragi ei, care muriseră de mult. Se străduia să trăiască vreme cât mai îndelungată, nădăjduind să-i poată face astfel cunoscuți celor care de-abia se ridicau pe lume, ca mine atunci. Cu Lily – de aproape – și cu Pia – de departe –, mi s-a îmbogățit sufletul neconținut, căci personalitatea și talentul lor au dat în timp culoare, deschidere și adâncime ființei mele.

În primăvara lui 2000, la sfârșitul vizitei mele în Anglia, Pia mi-a înapoiat toate scrisorile pe care le păstrase cu grijă de-a lungul vieții, îndemnându-mă să le iau acasă, în țară, deoarece se temea să nu se piardă după moartea ei. Cu câțiva ani înainte, mama se întorsese și ea dintr-o vacanță petrecută în Țara Galilor cu scrisorile lui Lily Teodoreanu, pe care Pia i le încredințase spre păstrare, în vederea unei viitoare publicări.

Am reunit în volumul de față scrisorile mele și ale lui Lily Teodoreanu către Pia din două motive. Primul, de natură sentimentală, este prietenia care ne-a apropiat pentru totdeauna, în ciuda distanțelor în timp și spațiu. Și pentru ca cititorul să poată înțelege natura specială a legăturii dintre familia noastră și Lily Teodoreanu, pe de-o parte, și între aceasta din urmă și Pia, pe de altă parte, am republicat sub titlul *Lily Teodoreanu în amintirea Corneliiei Pillat* câteva fragmente din portretul pe care mama l-a făcut fermecătoarei ei personalități în 2002.

Celălalt motiv privește însăși dinamica ansamblului. Deși aparțin unor perspective diferite, cele două secțiuni: *Monica*

Pillat. Scrisori 1957–1997 și Lily Teodoreanu. Scrisori 1967–1982, sunt complementare ca viziune și destinație. În prima parte, legătura corespondentei cu Pia Pillat se face din unghiul devenirii, al minții în formare care descoperă febril prezentul și tatonează cu emoție viitorul. În partea a doua, autoarea scrisorilor o evocă pe Pia Pillat din perspectiva trecutului – care dă savoare și substanță prezentului. Singurătatea lui Lily Teodoreanu apare ca un peisaj animat de luminile și umbrele unei lumi dispărute, dar are și o fervoare, o incandescență a trăirii intensificată de conștiința iminenței morții. Cele două priviri se întâlnesc în spațiul afectiv ce le apropie continuu de destinatară epistolelor.

Cititorului de astăzi i se va părea, poate, ciudată totala absență din scrisori a zbuciumatului context socio-politic în care au trăit autoarele, iar tonul mesajelor lor, din această cauză, îi va suna neverosimil de senin, rupt de realitate, evaziv mai curând decât aluziv. Omisiunea oricăror informații de natură să le pericliteze existența a fost, desigur, o tactică adoptată de expeditoare pentru a se putea sustrage cenzurii comuniste, aplicată în mod special scrisorilor trimise și, respectiv, primite din străinătate. Altminteri, comunicarea lor prin poștă cu Pia ar fi fost suprimată. Așa se explică de ce, de pildă, în corespondența mea nu fac deloc referire la arestarea tatălui meu, nici la faptul că a trebuit să-mi continui studiile la o școală de la periferie, nefiind primită la nici un liceu din centru, și nici nu comentez privațiunile și umilințele la care a fost supusă familia noastră de-a lungul anilor. După întoarcerea tatei din închisoare, Pia a revenit de mai multe ori în țară. Și a fost urmărită mereu, pas cu pas. Am descoperit în Arhivele CNSAS documente ce dovedesc că în acele intervale familia noastră fusese ținută sub supraveghere, așa cum se întâmplase, de altfel, tot timpul; convorbirile noastre telefonice cu Pia erau transcrise cu scrupulozitate, iar o parte

din corespondența cu ea fusese fotocopiată și păstrată în dosarele de urmărire.

Prin Cortina de Fier au putut trece însă, dintr-o parte într-alta, mesajele noastre legate de permanența unor sentimente, valori și idealuri care n-au putut fi clintite de valurile vremii. De aceea, scrisorile adunate în această carte au păstrat vie comunicarea noastră cu Pia Pillat, întregind astfel portretul ei, conturat în volumele publicate anterior, Dinu și Nelli Pillat, *Biruința unei iubiri* (2008) și Pia Pillat, *Sufletul nu cunoaște distanțele* (2009).

*

Am folosit în cartea de față aceleași reguli de editare ca în volumele de corespondență precedente, cu deosebirea că, în cazul scrisorilor mele, aflate în Partea întâi, am renunțat complet la parantezele drepte pentru a marca adăugirile față de original; în Partea a doua, în scrisorile lui Lily Teodoreanu, am păstrat aceste paranteze. Reamintesc cititorului că adăugirile la care mă refer, relativ puține, au rol de clarificare a textului.

De asemenea, am eliminat semnătura (*Monica*, respectiv *Lily*) începând de la a doua scrisoare, în ambele părți. Am scris de astă dată *Lily* Teodoreanu (nu *Lili* Teodoreanu, ca în celelalte volume), pentru că așa se semnează, cu consecvență, autoarea scrisorilor.

MONICA PILLAT

Pia Pillat Edwards

Schiță biobibliografică

Pia, fiica poetului Ion Pillat și a pictoriței Maria Pillat-Brateș, s-a născut pe 18 octombrie 1916, în București. Fratele ei mai mic, Dinu, avea să vină pe lume pe 19 noiembrie 1921. Stimulați de atmosfera de intensă efervescență culturală din familie, atât Pia, cât și Dinu au început să scrie poezie și proză încă din adolescență. Pia a urmat studiile secundare la liceul Regina Maria și și-a publicat prima creație, improvizația istorico-literară *O seară petrecută în cerul Junimii – după Panu și Negruzzi*, în revista *Vlăstarul* (nr. 9–10/1934) a liceului Spiru Haret, unde învăța fratele ei. În același an, a scris un ciclu de povestiri poetice, sub titlul *Fata cocorilor* (vezi Pia Pillat Edwards, *Fata cocorilor*, în ed. I a romanului *Zbor spre libertate*, Ed. Vreimea, București, 2006), în care fantezia lirică se îmbina fericit cu notația realist-plastică a detaliului. A urmat un an la Facultatea de Litere din București. În 1934, s-a măritat cu aviatorul Ilie Arapu. Curând însă, Pia a făcut cunoștință cu prietenul acestuia, Mihai Fărcășanu, de care s-a îndrăgostit. În 1936, s-a despărțit de Ilie Arapu pentru a locui împreună cu Mihai, gest dezaprobat de familiile Brătianu și Pillat, care au renegat-o, izgonind-o din casă. În 1938, după ce legătura cu Mihai Fărcășanu s-a oficializat prin căsătorie, Pia a fost reprimată în familie.

Între 1937 și 1938, sub semnătura Pia Arapu, a publicat o serie de poeme în proză în revista *Gândirea* și și-a finalizat primul roman, *Zilnic începe viața*. În aceeași perioadă, Mihai Fărcășanu își termina doctoratul în Germania sub îndrumarea lui Carl Schmitt, cu tema *Monarhia socială*, dezvoltată apoi într-o

carte cu același titlu, apărută în 1940. Romanul Piei, care în opinia fratelui ei reprezenta „o carte majoră“, a fost ridicat de Securitate la arestarea acestuia, în 1959, și nu a mai putut fi recuperat, având aceeași soartă ca romanul lui Dinu Pillat *Așteptând ceasul de apoi*¹. Un destin vitreg va avea și romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași*, scris de Mihai Fărcășanu sub pseudonimul Mihai Villara, apărut ulterior la Ed. Cultura Națională în 1946 și interzis, la scurtă vreme după apariție, de prigoana comunistă, care începuse să vadă în autorul cărții, pe atunci șef al Tineretului Liberal și director al ziarului *Viitorul*, un dușman de nimic. În anii 1944–1945, Pia a lucrat ca secretară a ziaristului militar britanic A.T. Cholerton și s-a împrietenit cu agentul secret și diplomatul britanic Ivor Porter. Ambii au avut un rol hotărâtor în reușita operațiunii de salvare de la moarte a lui Mihai Fărcășanu, operațiune pusă la cale de Pia, care a organizat în chip eroic o spectaculoasă evadare în străinătate, în toamna anului 1946 (vezi Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous“*, Ed. Humanitas, București, 1991, și Pia Pillat Edwards, *Zbor spre libertate*, ed. cit.).

Plecând în exil, soții Fărcășanu au stat o vreme la Roma, apoi, în anii 1947 și 1948, la Paris, Pia câștigându-și din greu existența, mai întâi ca guvernantă, apoi în calitate de colaboratoare la emisiunile politice de la BBC, iar Mihai încercând în van să coalizeze diaspora într-o forță de opoziție și să sensibilizeze Occidentul asupra ororilor săvârșite de puterea sovietică în România. În 1948, cei doi au plecat în Statele Unite, la New York, unde, la recomandarea unor importanți reprezentanți ai exilului românesc (generalul Nicolae Rădescu, conducătorul Ligii Românilor Liberi, și Grigore Gafencu, fost ministru de Externe), Mihai Fărcășanu a fost numit directorul departamentului român de la Europa Liberă, iar Pia a colaborat la redactarea

1. Recent, *Așteptând ceasul de apoi* a fost recuperat și urmează să apară la Humanitas în anul 2010. (N. ed.)

programele politice, între anii 1950 și 1953. În acea perioadă ea a scris articole polemice, povestiri și poeme care au fost prezentate în cadrul emisiunilor radiofonice de la Vocea Americii (vezi Pia Pillat Edwards, *Scrieri din exil*, în ed. a II-a a romanului *Zbor spre libertate*, Ed. Vremea, București, 2007). Tot în acea perioadă, Louise, văduva ambasadorului SUA în România, Mott Gunther (decedat la București în 1941), activa în cercurile diasporei la Washington, punând bazele unei fundații pentru promovarea culturii românești. L-a cunoscut astfel pe Mihai Fărcășanu, de care s-a îndrăgostit, între cei doi consolidându-se treptat o legătură. În 1955, nemaiputând suporta echivocul unui „menaj în trei“, Pia a plecat în Europa, locuind o vreme la Paris, la unchiul ei, Niculae Pillat, și sporadic la Geneva, la prietena ei Madeleine, soția celebrului pianist Dinu Lipatti. În același an, i-a intentat divorț lui Mihai Fărcășanu și ulterior s-a căsătorit cu medicul englez Antony Edwards, stabilindu-se în Anglia, mai întâi în orașul Birmingham, iar apoi în Wales. Acest divorț nu a împiedicat-o să rămână în bune relații cu Mihai Fărcășanu și mai ales cu fostele ei rude prin alianță, Mia Lahovari și Margareta Bottea, Nicu și Liți Fărcășanu, pe care le-a ajutat material de-a lungul anilor.

Pentru a-și susține cu bani proprii familia din România, Pia a încercat să-și găsească de lucru în domeniul afacerilor imobiliare, a dat fără succes interviuri pentru un post de regizor de montaj la o televiziune britanică, iar mai târziu pentru un post de consilier matrimonial, a făcut traduceri, a predat lecții de franceză într-un liceu din Birmingham, a muncit ca infirmieră în spitalul din același oraș, în care opera soțul ei, chirurgul Antony Edwards.

Fuga în străinătate a Piei a avut urmări asupra familiei rămase în țară. În primul rând, corespondența și rudele i-au fost puse sub urmărire, mama ei, Maria Pillat, a fost trimisă în domiciliu forțat vreme de cinci ani, iar lui Dinu, arestat în 1959, i s-a imputat la proces, printre altele, și rudenia cu Mihai Fărcășanu,

condamnat în absență la închisoare pe viață. Între 1960 și 1964, pentru a-și salva fratele din detenție, Pia a întreprins o serie de acțiuni, de la strângerea prin chetă internațională a unei sume considerabile de bani pentru tranzacționarea plecării lui definitive din țară împreună cu familia până la sesizarea Filialei din Ashford a organizației Amnesty International. A eșuat în prima tentativă, deoarece, în 1962, s-au suspendat permisele de ieșire din România ale deținuților în urma interceptării de către Securitate a filierei Jacober, prin care se operau aceste „cumpărări” de persoane; dar după amnistia generală, dată în 1964 de Gheorghe Gheorghiu-Dej sub presiunea puterilor occidentale, condamnații politici au fost eliberați.

Întoarcerea lui Dinu Pillat din închisoare și reprimirea lui ca cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor condus de G. Călinescu au făcut posibilă, ulterior, și revenirea Piei în România. După 19 ani de exil, ea și-a revăzut familia, ținută, de altfel, mai departe sub supraveghere, în toamna anului 1965. De atunci a revenit în țară de mai multe ori, singură – în 1967, 1971, 1973, 1975, 1977, 1978, 1981, 1987, 1988 – și împreună cu soțul ei, Antony Edwards, în anii 1980, 1982, 1983 și 1986. În 1972, sub pseudonimul Tina Cosmin, Pia a publicat romanul *The Flight of Andrei Cosmin* (Ed. Leo Cooper Ltd., London), carte care s-ar fi bucurat de un mare succes dacă autoarea, de teama repercusiunilor publicării acestei scrieri asupra familiei, n-ar fi refuzat toate ofertele de publicitate în presa literară britanică și la televiziune. Renunțând la o strălucită carieră de scriitoare din pricina vremurilor potrivnice libertății de expresie din România, Pia s-a dedicat acțiunilor umanitare și de asistență socială în beneficiul bătrânilor părăsiți, oamenilor disperați, foștilor deținuți, candidaților la sinucidere, marginalizaților și a lucrat mulți ani ca voluntară, cu numele „Sally”, în Organizația Samaritenilor din orașul Hereford. La câțiva ani după moartea soțului ei, survenită în toamna lui 1999, având o sănătate tot mai fragilă, Pia s-a retras într-un sanatoriu din sudul Angliei.

Partea I

MONICA PILLAT
Scrisori 1957–1997

[1957, București]

Dragă tanti,

Ce mai faci? Eu sunt bine sănătoasă. Adică dumneata nici nu mă cunoști decât din auzite. Mai întâi să știi că mă cheamă Monica și am 10 ani. Apoi trebuie să-ți spun că sunt puțin înaltă și port ochelari care mă fac o adevărată bunică, mai ales când mă așez în vârful patului să citesc sau să scriu. În afară de asta, vreau să-ți mulțumesc din toată inima pentru frumosul și elegantul pardesiu pe care mi l-ai trimis. Într-adevăr e cam mare pentru mine acum, dar sper că o să-mi vină bine în anul viitor.

Închei această scrisoare îmbrățișându-te cu dor și sperând că te voi vedea în curând,

A ta nepoțică,

Monica

24 august 1962 [București]

Dragă tanti Pia,

Cu toate că nu ți-am mai scris, mă gândesc de multe ori la tine. În imaginația mea, chipul tău mi s-a conturat clar și limpede. Din depărtare, te simt și te văd veghind ca o rază asupra noastră. Scrisorile tale minunate, pe care le citesc, plină de emo-

ție, cu mama, mi te aduc atât de aproape... Câteodată aș vrea ca sufletul meu să zboare până la tine și să te învăluie în căldura sa, aducându-ți fericire.

Lucrurile frumoase pe care le-am primit de atâtea ori de la tine le socotesc rupte din sufletul tău mare și în ele simt dragostea ta nemărginită. Aș vrea mult să te cunosc pe tine și pe unchiul Tony¹ și să vă răsplătesc iubirea și grija voastră.

În încheiere, vă urez ție și unchiului Tony noroc și sănătate și nu uita că la mii de kilometri de tine se află o fetiță în sufletul căreia trăiești ca o lumină.

[ianuarie 1963, București]

Dragă tanti Pia,

Anul acesta, spre deosebire de alți ani, m-am simțit nespus de fericită de venirea iernii și toată copilăria mea, strânsă în cuvintele: „afară ninge!“ a năvălit odată cu prima zăpadă. În ultima zi de școală, copiii înnebuniseră de bucuria primilor fulgi, ca niște mânji întâia oară pe câmp. Ah, tanti Pia, să fi văzut ce bătaie cu zăpadă s-a încins în clasa noastră! Dacă aș fi avut aripi, mi-aș fi luat zborul peste clădirile ninse, avântându-mă în vârtoarea albă și chiuind de bucuria că trăiesc.

Poate că viața nu este atât de încântătoare uneori, dar dacă îți poți umple inima cu minunea unor lucruri și fapte, neînsemnate în ochii altora, atunci te simți mai bogat decât un rege. Mă gândeam că viața este ca un lut pe care-l modelezi, dându-i o interpretare proprie. Când știi să însuflețești lucruri de nimic, în aparență, și să le dai o strălucire, pe care poate n-au avut-o niciodată, găsești fericirea.

1. Antony Edwards, soțul Piei. (Toate notele de subsol aparțin de acum încolo editoarei, M.P.)

Cuprins

<i>Prefață de H.-R. Patapievici</i>	5
<i>Câteva lămuriri</i>	21
<i>Pia Pillat Edwards. Schiță biobibliografică</i>	27

Partea I

Monica Pillat. Scrisori 1957–1997	31
---	----

Partea a II-a

Lily Teodoreanu. Scrisori 1967–1977	245
<i>Lily Teodoreanu în amintirea Corneliei Pillat</i>	323